

DISSERTATIO V.

De Statu Religioso.

Cap. I. Status religiosi notio, & eiusdem obligatio aspirandi ad perfectionem evangelicam, 261.

Quaest. 1. Quid sit status religiosus, ibid.

Quaest. 2. Utrum Religiosi teneantur sub gravi praeccepto tendere ad perfectionem? ibid.

Cap. II. De voto paupertatis, 263.

Cap. III. Regulares vocantes paupertatem evangelicam vocent ipsam bonorum communitatem, 264.

Cap. IV. Decreta Concilii Tridentini, & constitutiones summorum Pontificum urgent Regulares ad exactam vitam communem, pulsus privatis pecuniis, 265.

Cap. V. Communitate sublata, nec votum obedientiae, nec regularis disciplinae observantia consistere diu valent, 268.

Cap. VI. Quam hostiliter pugnent cum voto paupertatis monastica census vitalium. Excusationes, & sophismata quibus incrustari peculiorum corruptela solet, 269.

Cap. VII. De ludis Regularium, & aliis quae cum voto paupertatis pugnant, ibid.

Quaest. 1. Liciti ne sunt Regularibus ludi aleorum & foris? ibid.

Quaest. 2. An paupertatis voto repugnet quod Regulares habeant instrumenta argentea, ut cochlearia, cultum, furniculum, arculam pro tabaco, horologia, idque genus similia? ibid.

Cap. VIII. Quam gravis sit Praelatorum obligatio invehenda communitatis. Quid agere debeant Regulares degentes in claustris ubi pulsa vita communi pecunia serpunt: & an juvenes suscipere habitum religiosum in his locis licite queant, 270.

Quaest. 1. Sunt ne in continuo statu peccati mortali Praelati Regularium qui sincero animo, & totis viribus non conantur instaurare vitam communem ubi collapsa est? ibid.

Quaest. 2. An subditi Regulares resistentes introductioni vitae communis, pulsus pecuniis, sint in statu peccati mortalis? ibid.

Quaest. 3. Quomodo se gerere debeant Regulares qui in iis conventibus commorantur ubi sublata vita communi, peculiorum pestis serpit, ut propriae consulant saluti, 271.

Quaest. 4. Licitum ne est juvenibus suscipere habitum Religionis, & profiteri in iis claustris, ubi non servatur communitas rerum, & aliae praecipuae regulae? 272.

Quaest. 5. Utrum habere redditus redundantes in communi pugnet cum voto paupertatis? ibid.

Cap. IX. De voto castitatis, & obedientiae, 273.

Quaest. 1. Quid sit votum castitatis religiosa? ibid.

Quaest. 2. Quid ratione voti obedientiae praestare regularis obstringitur? ibid.

Cap. X. De yrocinio, seu novitiu Regularium, 274.

Cap. XI. De professione Regularium, 275.

Cap. XII. De literarum studio, in quod incumbere Regulares adstringuntur: & quae methodus in scientiis ascendendis servanda, 276.

THEOLOGIA CHRISTIANA

DOGMATICO-MORALIS.

LIBER IX.

De Iustitia, & Jure.

DISSERTATIO I.

De iustitiae notione, & divisione.

CAPUT I.

Propositiones damnatae ab Alexand. VII. & Innoc. XI.

I. Quando ligantes habent pro se opiniones aequae probabiles, potest iudex pecuniam accipere pro sententia in favorem unius pro alio, Est 26. Alex. VII.

II. Licitum est mutanti aliquid supra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus. Est 42. Alex. VII.

III. Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi. Est 36. Innoc. XI.

IV. Famuli, & famulae domesticae possunt occulte heri suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario quod recipiunt. Est 37. Innoc.

V. Non tenetur qui sub poena peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totali. Est 38. Innoc.

VI. Qui alium movet, aut inducit ad ferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati. Est 39. Innoc.

VII. Contractus Mebata licitus est etiam respectu ejusdem personae, & cum contractu retrovendiitionis previo inito cum intentione lucri. Est 40. Innoc.

VIII. Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit qui non majoris faciat pecuniam presentem quam futuram potest creditor aliquid ultra sortem a mutuario exigere, & eo titulo ab usura excusari. Est 41. Innoc.

IX. Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tanquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, sed solum si exigatur tanquam ex iustitia debitum. Est 42. Innoc.

CAPUT II.

Opiniones laxae plurimum Casuistarum.

I. P. Thomas Tamburinus lib. 3. Method. Confess. cap. 4. num. 5. Si praevideat Confessor poenitentem non restitutum, si illi detur nullitas tituli, quem pro se adesse poenitens putat, non erit ex Sanchez talis nullitas illi a Confessario patefacienda, quamvis sit in praesens iudicium tertii, qui suo carebit. Quam sit principium istud iustitiae, negotiationi, & societati perniciosum quibusque iudicet.

II. P. Dominicus Viva quaest. 1. art. 3. num. 2. Tom. II.

Quod si ex opinione probabili poenitens putet hic & nunc se non teneri, debet Confessarius accommodare se opinioni poenitentis, si verè talis opinio sit probabilis, quamvis ipse contrariam sententiam sequatur. Ratio est, quia quando poenitens est ritè dispositus, debet absolvi. Est autem ritè dispositus, si opinionem probabilem sequatur, quod non debeat restituere. Est 30. tunc absolvi debet.

III. Tamburinus lib. 3. Meth. Confess. cap. 4. num. 5. Si praevideat poenitentem non restitutum, quamvis item ad veritas id esse in damnum publicum, cur tu sis obligandus ad admonendum, quandoquidem praevideas adhuc tua accedente monitione illum non fore restitutum, atque adeo non fore amovendum damnatum publicum? Certè frustra erit talis monitio, immò nocens ipsi admonitio, bono autem publico nequaquam favens. Atque haec omnia ex de Lugo etiam procedunt, quando Confessarius speraret poenitentem susceptorum quidem monitionem; sed tamen advertit remedium esse difficilissimum. Undè etiam infertur, idem esse dicendum, quando poenitens sub peccato mortali tenetur ad aliquid adeo difficile, ut non credatur tunc aequo animo receptorum, & alia vice melius susceptorum esse iudicetur: poterit enim tunc prudens Confessor relinquere illum in sua bona fide, quae a peccato excusat, & monitionem in tempus opportunius deferre, ne scilicet terribis poenitens a confessione, ne se ablineat, majusque dettinentum paratur. Et hoc notetur permaximè pro Confessoribus Mercatorum & Principum.

IV. Leonardus Lessius lib. 2. de Just. cap. 14. dub. 8. num. 52. Etsi opus malum, pro quo dedit, non sit aestimabile pretio, qua malum; tamen qua delectabile, vel utile uni, & alteri detrimentosum, periculosum, laboriosum, inter homines pretio estimatur: ergo quod hac ratione pro eo est acceptum, non est restituendum, nisi forte quis estimationem exceverit; ut si meretrix quae usuram sui concedere solet uno aureo, ab aliquo juvene extorserit 50. tanquam pretium. Hoc tamen locum non habet in ea quae putatur honesta, ut si matrona aliqua, vel filia 100. aureos pro usura corporis accipiat ab eo, qui dare poterat, RETINERE POTEST: NAM TANTI, ET PLURIS POTEST SUAM PUDICITIAM AESTIMARE. Res enim quae certum pretium non habent, nec ad vitium sunt necessariae, sed voluptatis causa quaeruntur, aeterno venditoris possunt aestimari, ut probabiliter docet Petrus Navarra, & alii.

V. Idem Lessius loc. cit. num. 55. Dices: Divus Augustinus epist. 54. ad Macedonium ait, sceleratius accipi pecuniam pro sententia iniusta quam pro iusta, pro testimonio falso, quam

2
 pro testimonio vero. Atqui pecunia accepta pro sententia iusta est restituenda: ergo pro sententia iniusta. Ita Sotus.
 Resp. negando consequentiam. Non enim quia aliquid est sceleratius, idem magis, vel aequè obligat ad restitutionem. Hæc enim obligatio non sequitur magnitudinem sceleris, sed damnum per injuriam datum. At qui accipit pro sententia iniusta, nullam infert injuriam danti, sicut is qui pro iusta. Porro illud est sceleratius quam hoc: tum quia pejus est ferre sententiam injustam (ad quam ferendam jam habet animum, qui pecuniam accipit,) propter injuriam, qua fit alteri parti, quam accipere pecuniam pro sententia iusta ferenda: tum quia (ut ibid. Augustinus ait) sceleratius datur pro iniusta, quam pro iusta, quamvis detur voluntarie, & libenter. Loquitur enim de sententia ferenda. Adde, ibidem Augustinum significare pecuniam istam, esse sceleratius acceptam, non esse opere impleto restituendam, dum dicitur: *cit. datam à voluntibus*. Volenti enim non fit injuria. Secus si data fit pro sententia iusta, quæ censetur data *eoque* metu sententia iniusta.
 VI. P. Lessius lib. 2. cap. 19. dub. 3. num. 22. Tertiò, si hæres ab intestato retineat hereditatem, & legata, possunt illi quibus aliquid per tale testamentum erat relictum, uti occulta compensatione: nam revera res erat ipsorum, Sylvester vs. Hæreditas.
 VII. P. Dominicus Viva *Curf. Theolog. tom. 1. p. 3. quest. 4. art. 5. num. 12.* Tertiò docent multi cum Lessio *cap. 19. dub. 3. Molinas, Granados*, & aliis, quod qui ex testamento minus solemnè habere debet legatum, possit illud sibi retinere, vel compensationem facere, eo quod *probabilis sit sententia*, quod jure naturæ hujusmodi testamentum sit validum, atque adeo in foro conscientia debeantur legata in eo facta; quamvis contraria opinio sit satis communis, & probabilis.
 Quartò docet Lessius *ibidem*, posse hæredem ab intestato uti compensatione occulta contra eum, qui bona defuncti possidet ex testamento minus solemnè: quia *probabilis est sententia*, quod ex bona debeantur hæredi ab intestato, cui opinioni potest se conformare.
 VIII. P. Lessius *loc. cit. num. 30.* Tertiò hæres ab intestato potest illud retinere: & si alter possidet, reperere de iudicio. Quartò quod si non possit ob potentiam adversarii, uti potest occulta compensatione.
 IX. P. Antoninus Diana *tom. 6. tr. 3. re. 149.* Qui ex testamento minus solemnè legatum debet habere, cum sit opinio probabilis debere in foro conscientia ea legata, licet contraria sit satis communis, & probabilis; potest tamen legatum detinere, vel de novo accipere, aut occulto compensare, ut fatetur Granado, Molina. Lessius addit, hæredem ab intestato posse etiam uti compensatione occulta contra eum, qui bona defuncti possidet ex testamento minus solemnè, quia contraria etiam sententia probabilis est, cui se potest conformare.

X. P. Diana *loc. cit.*, An in compensatione occulta faciendâ debitum debeat esse liquidum, & certum? Ex his Eminentissimum Cardinalis de Lugo propositam questionem latè pertractat *tom. 1. de Just. dist. 16. sect. 5. à num. 94. usque ad num. 107.* & negativam sententiam cum distinctionibus ab ipso adductis validè, & doctè, ut semper solet, firmare conatur. Afferit itaque, quod quando opinio probabilis aequè, vel probabilior favet creditori volenti facere compensationem, quæ versatur non circa factum, sed circa jus, videtur probabile quod possit creditor, antequàm res ad iudicium deducatur, postitis aliis conditionibus ad licitam compensationem supra requisitis, sibi compensare occultè suum debitum. Hanc conclusionem probare videntur argumenta supra facta, & exempla supra adducta, in quibus exemplis actores ipsi compensationem admittunt; cum tamen in eis præcedat solùm opinio probabilis, ut in compensatione pecunia pro fama ablata, & in legatario, vel hærede ex testamento minus solemnè, & similibus. Ratio enim supra adducta id videtur probare, quia in prædicto casu, non obstante possessione debitoris, iudex proferret sententiam, vel certè proferre posset pro creditore, amplectendo sententiam probabilem, vel probabiliorè, quæ ipsi favet. . . . Item quando assertor pro se bonos Doctores certificant, quod in talibus circumstantiis iura ei favent, & reus debet condemnari, jam ostendit, iuxta illorum Doctorum sententiam, causam suam non esse parem, sed meliorem quam sit causa rei. Cur ergo ipse semet creditor, quando sine incommodo gravè non potest ad iudicem recurrere, non poterit amplecti eandem sententiam, quam iudex amplecti debuit, vel potuisset, & compensare sibi debitum?
 XI. P. Diana *loc. cit.*, Nec obstat quod infertur, quum videtur, debitum certum cum debito incerto compensare: qui autem solùm habet probabilitatem quod ipsi aliquid Petrus debeat, eum ipse tantum certò debet, si compensatione utatur, tur, videtur jam debitum certum cum incerto compensare, atque adeò solutione certa debitum incertum extingueret. Respondetur, hoc idem argumentum si aliquid probat, probare non solùm contra compensationem, sed etiam contra solutionem, quod scilicet habens jus solùm probabilè ad petendam rem tibi debitam, non potest petere, nec accipere illam à debitore: quia tunc etiam iniquum esset solutionem certam, & integram, ac rem certam pro debito incerto petere. Undè neque in iudicio liceret unquam agere, nisi cum evidenti iure. Sicut ergo incertum est petere debitum probabile, & à debitore solvete accipere; sic incertum erit in probabilitate proxima de qua locuti sumus, facere compensationem, & accipere rem certam. Ratio autem in utroque casu eadem est, quod scilicet rationes illa probabiliter, auctoritas Doctorum, & opinio illa, licet in se sit probabilis, non tamen habet pro objecto probabilitatem, sed solutionem, vel compensationem certam: non enim dicit debere,

3
 vel posse fieri solutionem, vel compensationem probabilem; sed probabiliter dicit debere, vel posse fieri solutionem, vel compensationem certam, quod sufficit ad illam petendam, vel faciendam, sicut in aliis materiis. Sic enim opinio probabilis circa jejuniū, vel circa officii recitationem facit quod possit sumere cibum, non probabiliter, sed certum, & ponere omissionem certam officii divini. Ratio vero oritur ex principio supra posito, quod ad operationem licitam sufficit probabilitas proxima, quæ probabiliter iudicatur licitam esse taliter operari. Cum ergo habeas probabilitatem proximam, quæ probabiliter iudicatur te habere hic, & non ius ad tantam pecuniam summam, totam illam poteris accipere: quia non potest esse jus ad illam accipiendam, nisi si ius ad certè illam accipiendam.
 Et hæc omnia, & plura alia pro hac ferenda sententia adducit ubi supra Eminentissimus Cardinalis de Lugo; licet postea in fine num. 106. ab ultimo iudicio circa illam ablineat.
 XII. PP. Salmanticenses *tr. 13. cap. 1. dub. 19. n. 3. 18.* Utrum quis cum opinione quod sibi debetur, possit uti compensatione occulta? Resp. num. 3. 19. Dicendum itaque est, quod in generali, & in genere, ut sic loquamur, id est, pro omnibus casibus licitum non est uti compensatione occulta, cum solùm datur opinio æquè probabilis pro utraque parte, debitoris scilicet, & creditoris; sed in casibus particularibus id licet. Et etiam licet in omnibus, quando datur major probabilitas ex parte creditoris, quod tale debitum sibi debetur.
 XIII. PP. Salmanticenses *loc. cit. num. 322.* Sed ecce difficilis obiectio: quia si in hoc casu particulari, & in illo licet talis compensatio, ergo in omnibus erit licita: quia à singularibus ad universales valet inductione argumentatio. . . . Hac obiectione (me iudice) probatur rectè, quod loquendo per principia intrinseca, vel est dicendum, quod in omnibus casibus in quibus datur probabilitas facti quod res debetur, est licita compensatio, & sic dari probabilitatem iuris, & proximam; vel est negandum in casibus particularibus: & sic merito Eminentissimus Cardinalis Lugo dicit, auctores inconstanter, & incoherenter procedere. . . . Fateor me non capere disparitatem. Sed non inficior apud viros sic doctissimos esse aliquas speciales rationes ob quas moverentur ad id asserendum in uno casu, & non in alio; & quæ apud me later, apud illos patefere: & ideo assero, quod probabilitate extrinseca, desumpta ex Doctorum probabilitate, licitum est in casibus illis, in quibus dantur auctores classici sufficientes ad efficiendam opinionem probabilem, compensationem uti cum probabilitate debiti.
 XIV. An qui se obligavit ad debiti solutionem sub iuramento, possit uti compensatione non solvendo debitum.
 P. Diana *tom. 6. tr. 13. resolut. 151.* inquit: Casus est quotidianus, & tres circa illum inventio sententias. Prima negat. . . . secunda sententia affirmat; & ideo asserit iuramentum solvere

pecuniam posse compensare sine metu perjurii. . . . Tertia opinio distinguit. . . . Quid ego sentiam, dicam breviter. Omnes istas tres opiniones existimo probabiles. Secundæ verò, tamquam probabiliori adharere.
 XV. Cardinalis de Lugo *tom. de Just. & Jur. dist. 4. num. 117.* tertiam amplectitur sententiam hac distinctione. Si promissum non uti compensatione addito iuramento solvendi debitum, non potes compensationem uti; si vero absolute iurasti te solvendum debitum, uti poteris compensationem. Quoniam, inquit, licet iuramentum additum promissioni novum obligationis vinculum inducat, non tamen obligat ad aliud obiectum novum. Solùm enim contrahat promissionem: ergo ad id solùm obligat quod erat obiectum promissionis. Promissio autem solvendi non excludit compensationem. Nam qui compensat, verè solvit.
 XVI. Utrum valeat uti compensatione præsertim pro debito futuro?
 Cardinalis de Lugo *loc. cit. sect. 5. num. 93.* respondet. Aliquando tamen licet creditori prevenire, & compensare sibi nunc pro eo quod Petrus nondum debet, sed debet post mortem v. gr. & prudenter creditor timet non sibi fore vendendum, affirmat Tamburinus *2. 2. dist. 14. q. 6. dub. 14. num. 406.* Diana *resol. 48. . . . Ceterum quidquid sit de foro externo, in quo lex illa procedere videtur, in foro interno probabilitè videtur sententia illorum Doctorum, ut possit creditor compensare sibi ante tempus pro debito FUTURO, duplici conditione posita.
 XVII. P. Diana *tom. 6. tr. 13. resolut. 150. n. 1.* recensitam opinionem, quam prius docuerat, confirmat his verbis: Ita ergo alim acuti, & novissimè me citato, docet Eminentissimus de Lugo, & etiam, me citato, Machadus.
 XVIII. An qui per occultam compensationem surripit quod sibi debetur, possit jurare se nihil accepisse?
 P. Thomas Tamburinus *lib. 8. tr. 2. cap. 5. §. 1. n. 1.* respondet. Non esse in conscientia forem, nec peccare, nec in excommunicationem incidere, quæ fortè sit contra furtives impoita, & posse jurare etiam coram iudice nihil accepisse, intelligendo quod sibi non deberetur; certum jam bonè est apud omnes; etiam si res quam usurpat, fuerit ipsi in depositum à debitore consignata. Vide Molinam, Lessium, de Lugo, alioque mox citandos, quibus adde Dicastillum.
 XIX. P. Didacus de la Fuente Hurtado *dist. 23. cap. 1. num. 5.* Hæc omnia demonstrant, quam confusè, & indigestè illa propositio (scilicet 37. damn. ab Innoc. XI.) fuerit tradita, tot diversos casus comprehendens pari regula, cum sint valde dispares; & quantis additamentis, limitationibus, lucrisque indigeat, ut ad praxim securè revocetur.
 XX. P. Dominicus Viva in *tr. Theolog. in hanc propos. 37. num. 7.* Quod in hac thesi proferitur, est, posse famulos occultè compensare, id quod ipsi iudicant ex iustitia sibi deberi in salarium. . . . Idcirco ad occultam hanc com-*

4 penationem faciendam requiritur iudicium vi- ri docti simul, & periti. XXI. Salmanticenses trall. 13. cap. 1. punct. 19. §. 2. num. 316. Similiter si dominus occupat famulum, vel alius heres, vel in aliis ministeris quam conventum est, potest famulus, uti compensatione, si à domino id non compensatur: quia illud obsequium est pretio æstimabile, ad quod famulus ex vi conventionis non obligatur. XXII. P. Patricius Sporet tom. 2. trall. 5. in 7. præcept. Decal. cap. 5. sect. 3. §. 4. num. 83. Famulus, vel officialis, qui ob errorem, necessitatem, vel aliam similem causam operam suam minoris iusto locavit, quia saltem secundum quid involuntarius fuit, adeoque animum donandi non habuit, poterit defectum stipendii iure exigere, & si aliter habere nequeat, occulte compensare. Et dominus sibi imputet. XXIII. Gar. Lesius apud Mattheum Moya tom. 2. sect. 99. trall. 6. Msc. disp. 4. quest. 3. Quando famulus nihil petiit stipendii, immò expressè respicit in suo corde omnem intentionem petendi, & servit sperans à domino aliquid officium, vel beneficium sibi procurandum; quando Dominus id procuraverit, cessat nihil obtinuerit, non potest quidquam petere, vel compensare. Si verò dominus nihil procuraverit, quia vitanda labia simoniaca causa procurare nolit, aut ob alias causas, poterit petere stipendium more patris consuetum; & si non det, licet sibi consulat compensationem. Ita Lesius cap. 110. 2. dub. 4. num. 26. prope finem. Secunda pars probatur: quia etsi habuerit intentionem non petendi quidquam; tamen cum ea intentione non fit votum, per eam non ademit sibi potentiam acquiriti id ad quod jus habet. XXIV. An in debitis ex iustitia dari possit compensatio cum bonis, vel obsequiis gratis? P. Diana tom. 6. trall. 3. resol. 152. respondet affirmativè. Quando volui cum dono gratuito satisfacere obligationibus ex iustitia quas debere sciebam; sed difficultas est, an quando præbui donum, vel obsequium, ignorabam debitum ex iustitia, an possum tunc facere compensationem? Et affirmativam sententiam probabiliter esse putat ex Rodriguez, & Egid. Trullenb. in Decal. tom. 2. lib. 7. cap. 4. dub. 5. ubi sic asserit. Ego debeo tibi ex iustitia centum aureos, & postea gratis præsto obsequium ejusdem valoris, aut æquivalens tibi confero titulo donationis: ma- nebo ne exemptus ab obligatione iustitiæ? Respondeo, si quando contuli illud donum, etiam memor obligationis ex iustitia, & nolui per illam rem, seu donum obligationi ex iustitia satisfacere, sed gratis rem illam prestare; certum est me non satisfacisse obligationi ex iustitia, nec posse postea uti compensatione, quia res illa scilicet fuit gratis donata, & liberaliter. Quid si quando contuli obsequium, ignoraverit debitum ex iustitia? Rodriguez in Summa par. 2. cap. 49. concl. 2. non improbabiler asserit, postea, quando debiti ex iustitia recordatur, posse facere compensationem per rem il-

latu donatam cum tali ignorantia: quia præsumitur quod non fuisset tam liberalis, si debiti fuisset memor. At Sanchez lib. 1. oper. mor. cap. 13. n. 2. & cum aliis Bonacina probabiliter censent contrarium. Nihilominus tamen, ut dixi, sententia Rodriguez non est improbabilis, cui faverit Layman citatus à nobis. Hucusque Trullenb. XXV. An compensatio sit valida in foro conscientie, etiam si admittit creditores anteriores? Respondet P. Diana loc. cit. resol. 153. Hic casus multum practicabilis est, & his diebus præteritis accidit in morte cujusdam argentarii: & tunc multi viri docti negativè responderunt, quia debitor in tali casu accipit rem alteri obligatam; & ita docent communiter Doctores. Sed EGO contrariam sententiam PROBABLEM existimo. Quid si creditor possideret rem debitoris, iure depositi? Ego puto probabiliter cum Tan- nero . . . qui citat Navarum, & Lesium, illam legem (depositi) & alias spectare solum ad forum externum, vel certè intelligendas, si alter obtineri possit compensatio. Unde in nostro casu non solum creditor iuste faceret compensationem, & existentibus creditoribus anterioribus, ut dictum est; sed etiam contra Comitulum licet possideret rem iure depositi. XXVI. P. Dominicus Viva tom. 1. part. 2. quest. 6. num. 9. Sequitur quarto posse Sacerdotem, qui pecunia credita decem Missas celebravit, si non possit hanc pecuniam recuperare, oblati deinde decem carolensis pro aliis decem Missis, pecuniam hanc retinere, & alias Missas NON celebrare, ut notat Pererinus apud Tamburinum lib. 3. de Sacrif. Missæ c. 1. §. 3. dummodo tamen viget damnum tertii, videlicet, aut animæ purgantis, aut infirmi, &c. XXVII. P. Didacus Hurtado de la Fuente Theol. reform. disp. 23. cap. 5. num. 41. Que autem de famulis diximus, & ad quosvis alios stipendiarios extendimus, servata proportione locum habent in Sacerdotibus, qui Missas celebrant: in vinea namque Domini operantur, & sicut alii operarii, digni sunt sua mercede. Quapropter si merces iusta, & recepta lege, consuetudine, aut conventione taxata, eis non persolvatur, optimo iure sese compensare poterunt, & quod iusto deest, sibi occultè accipere ex aliis pecuniis ejus, qui ipsi Missas commendavit, servatis his quæ in istis compensationibus ab aliis servari debent. XXVIII. Idem P. Didacus ibid. num. 43. Gravis tamen insurgit difficultas, num scilicet, si Sacerdos cui recompenfatus ex iustitia debetur, supplementumque exigui stipendii, possit se indemnem servare non offerendo tot Missas, quot promisit iniquo contractanti, sed pauciores, & eas solum quæ diminuis stipendiis simul sumptis responderent iusto stipendio. (Post multa quæ breviter studio committuntur, respondet.) Sicur aut operarii iniuste læsi, in contractu locationis circa stipendii iustitiam, bifariam sibi consulere possunt, cum alia media deficient: nempe, vel exhibendo totam ope-

ram promissam, dignam majori stipendio, & sibi accipiendo occultè quod iusto stipendio deest, saltem usque ad gradum infimum; vel potius minuendo operas, nec præstando nisi illas quibus ad æqualitatem correspondet stipendium quod tribuitur, ita pariter huic Sacerdoti similiter iniuste læso circa stipendium Missarum licebit consulere, quocumque ex prædictis mediis: neutrum enim est iniustum, &c. Num. 45. Negotium tamen successit decreta S. Congregationis auctoritate speciali Urbani VIII. &c. Responderi tamen potest, decretum non loqui in casu. Vide ibi plura laxissima. XXIX. P. Leonardus Lesius lib. 2. cap. 2. dub. 25. n. 133. Si tu alium iniuste infamasti qui te antea infamaverat, non teneris ei ad restitutionem, si ipse tibi restituere nolit; sed potes uti compensatione, servata tamen æqualitate, quantum fieri potest. XXX. Idem Lesius loc. cit. n. 136. huic quesito utrum compensari infamia possit occulta pecuniarum retentione, vel surreptione? respondet: Probabile est hanc compensationem fieri posse: quia probabilis est ea sententia quæ asserit, infamiam pecunia esse compensandam, quando in suo genere non restituitur. XXXI. P. Ludovicus Molina de Just. & Jur. tom. 4. disp. 49. num. 5. Quando unus alterum iniuste infamavit, neque, ut tenebatur, vellet eam famam illi restituere, tunc iniuste infamatus, qui damnus in fama alteri non dedisset, posset in pecunia compensare damnus famæ, in quo est, idque non solum non solvendo debitum antiquum occultum, quantum ad æqualitatem sufficere judicaretur ad competentem compensationem famæ, in qua est; sed etiam occultè accipiendo de novo quantum satis esset ad eandem compensationem, dummodo non interveniret scandalum; & aliter commode obtinere non posset restitutionem suæ famæ, & denique dummodo interveniret conditiones omnes requisitæ, ut licitè in conscientie foro fiat occulta compensatio debiti. XXXII. P. Dominicus Viva tom. 1. part. 3. quest. 7. art. 1. num. 2. Qui invasus ab altero sive armis, sive coartumellis, si potest fugere, & malum declinare, non tamen fugit, sed cum debita moderatione se defendit, non tenetur ad restitutionem. Ratio est: quia quamvis aliquando non fugiendo peccat contra charitatem, si scilicet sine dispendio honoris fugere poterat; non peccat contra iustitiam. Ergo non tenetur ad restitutionem. XXXIII. Salmanticenses trall. 14. cap. 1. punct. 6. num. 52. Cum ergo utraque dicta sententia probabilis sit, qui prius sequi vellet, poterit, si hæres, aut legatarius instituitur testamenti minus solemnis, hæreditatem, vel legatum procurare, & si adificatur, retinere; & idem est de aliis contractibus. Et secundum nostram sententiam poterit hæres ab intestato non dare hæreditatem, aut legatum testamenti minus solemnis, nisi quia secundum illam invalidum manet testamentum etiam in foro conscientie; ideoque Tom. II.

succedit hæres ab intestato, ac si confectum non esset. Sed quia probabilior diximus hanc sententiam, poterit dictus hæres uti occulta compensatione, si legatarius, aut hæres constitutus, aliqua via legatum, aut hæreditatem adierit, quia, ut diximus (trall. 13. cap. 1. punct. 19. §. 3.) datur locus compensationi, quando est probabilior sententia quod sibi talia bona debentur. Sed hoc non poterit hæres, aut legatarius facere, si hæres ab intestato nolit reddere, quod in testamento minus solemniter redditum est, etiam si conformare se velit alienæ opinioni, nisi eam iudicet probabilior: quia, eo quod sit probable aliquid deberi, locus compensationi non datur, ut ibidem §. 3. num. 319. pronobis bavinus. Sed adhuc posse utramque sequendo opinionem solum ut probabilem, tenent Villalobos, & Lesius. XXXIV. P. Dominicus Viva tom. 1. part. 4. quest. 2. art. 2. Quod licitum est vendere aleas, & taxillos, quantum ad utrumque emptores ista malè utrosque possunt etiam vendere Judæis ignum, & flores, possum vendere fucos, & ornamenta meretricibus, cibos iis quos scio violaturos se junium. XXXV. PROBABILISMUS, materiam vena ditoris est? P. Thomas Tamburinus lib. 8. in Decal. cap. 7. §. 3. num. 13. proponit hanc questionem sub hoc titulo: Venditio sententia probabilis: & eam his verbis exponit. Occurrit hic non absimilis difficultas, ac in iudice. Supponamus probabilem esse eam opinionem, de qua latè dixi lib. 1. cap. 3. quam præter ibi citatos sequitur Dicitillus lib. 2. de Just. num. 5. disp. 5. dub. 7. licere iudici ex duabus opinionibus quæ probabilibus unam eligere, & juxta illam profert sententiam. Jam inquiri, licitè ne, & iuste accipiat iudex pecuniam, ut potius illam eligat quæ mihi faverit, quam illam quæ meo adversariolæ (Respondet se improbase hanc opinionem; at subdit) Eam tamen legat, qui velit apud Lesium lib. 2. cap. 14. dubit. 9. num. 64. Valentini 2. 2. quest. 63. art. 4. disp. 5. quest. 7. part. 4. Salon. 2. 2. quest. 62. art. 4. cont. 2. XXXVI. P. Leonardus Lesius lib. 2. cap. 14. dub. 9. num. 64. Si aliquid accipiat (iudex) ut hanc potius quam illam in iudicando sequatur, videtur non peccare. Quia non tenetur ad alteram determinatè; sed liberum ei est sequi quam maluerit. Ergo si aliquid accipiat, ut hanc sequatur potius quam illam, non facit ulli injuriam. Consequentia patet. Quia cum res non est debita, non est contra iustitiam (si solum jus naturæ spectemus) exigere pro ea pretium, si alioquin pretio sit æstimabilis. Tertio. Quia non accipit pretium pro iustitia sententiæ; sed quia in hac causa hanc opinionem præfert isti, ad quod nullo modo tenebatur. Hoc autem est pretio æstimabile: tum quia utilissimum est partium quia sequendo hanc opinionem amicitiam forem alterius partis, cui potius sit gratificatus. Ita quidem docet solo iure naturæ præfatus. XXXVII. Cardinalis de Lugo tom. 2. de Just. disp. 26. sect. 13. num. 208. Insertur tertio, neque

que reddi injustum hunc contractum (M. h. art. 1.)
 ex natura rei, per hoc quod venditor suam intentionem manifestet emptori dicendo: Ego libere tibi credito vendendo has merces; si tamen volueris eas postea viliori pretio vendere ad habendam pecuniam presentem, ego paratus sum ad eas emendas.
 XXXVIII. P. Lessius lib. 2. cap. 21. dub. 16. num. 131. Adverte tamen hunc modum contrahendi sepe non carere culpa in mercatore, qui ex COMPOSITO ita vendit, ut pretio infimo redimat. Nam primo peccare potest contra charitatem; ut si cogat miserum aliquem hominem emere merces, quibus non eget, magno illius dispendio, cum possit illi facile, & abique suo incommodo mutuum dare. Secundo peccare potest præbendo malum exemplum. Nam contrafectus ille habet speciem mali, & suspicionem usurar. Tertio seipsum, & suos infamando. Non tamen tenetur ad restitutionem, ut inquit Navarrus: quod intellige non teneri ex justitia.
 XXXIX. Salmanticenses tract. 14. cap. 2. punct. 9. §. 1. num. 84. querunt peccentne venditores, & emptores contra justitiam, dum mendacis, & perjuriis se decipiunt, ut augeatur, vel diminuat pretium intra gradus prænitios? Negant: quia hæc, inquit, sunt communia mendacia vendentium, & ementium, & homines communiter veniunt, hæc esse stratagemata negotiatorum, quibus fidem non præstant, & si fidem incaute præstent, sibi imputent, quia faciles sunt ad credendum.
 XL. Caramuel, lib. 2. Theolog. mor. disp. 14. num. 778. Distinguo molestiam à periculo, vel à damno emergente, & à lucro cessante. Est vera aliqua recreatio in videndis rebus pretiosis, cur non & possidendis? Pro audienda comœdia, vel videnda bestia datur pretium, & nemo contradicit: cur non pro videndis, vel possidendis optimis auri paribus? Ratione ergo hujus molestiæ, à carentia pecuniæ subortæ, præcise omni alio periculo, posse quid supra sortem accipi, affirmat Medina: & D. Thomæ interpretes, quest. 78. art. 1. indicant speculative probable. Sed Dicaillus contradicit, & inquit: mihi hæc sententia est speculative improbabilis, & moraliter in praxi videtur perniciosa. Vid. CENSORIUM CATONEM, seu vero supercilio doctrinam condemnantem. Audi tamen num. 154. sibi contradicentem. Unum solum superest, inquit, sanè difficile, nempe tristitia ex carentia rei quam amabat, & de qua habita apud se delectabatur. Non hæc resistit, sed de hac unica disputatur; & respondet. Recentiores aliqui docent, eam tristitiam sufficienter recompensari per recompensationem rei similis conditionis. . . . Verum enim verò carentia illa non videtur recompensari per redditionem rei similis, sed ex solutione rei mutuatae iterum reddi delectatio; quam delectationem, si non mutuasset, mutuas, & eo usque habuisset, quo caruit, & modo etiam haberet. Ergo non satisfit præteritæ tristitiæ per præsentem lætitiæ: quia hæc etiam haberet, si non mutuaf-

set. Ideo probo posse in hoc casu aliquid ultra sortem recipere, si id à principio deduxit in pactum, & declaravit mutuario iuxta dicta, in superioribus: atque in eo eventu vera est sententia Medinæ. (Hactenus Dicaillus: & Caramuel hoc pacto refutit sententiam.)
 Parturient montes & nascetur parvulus mihi. Cur illa dicta prius? Sententia que à paucis lineis erat speculative improbabili, præcise perniciosa, jam tandem asseritur vera. Veritas enim est veritas, & tametsi aliis ideis præventus eam condemner, tandem assurgit, & se ipsam condemnans ejus sinceritatem propugnabit.
 XLI. P. Claudius Lacroix lib. 3. part. 2. de Usura, num. 854. Sylvius, Serra, alique apud Mendo in statera disp. 6. art. 2. num. 54. docuerunt SEMPER esse periculum sortis, quando datur mutuum; ideoque ratione periculi SEMPER posse aliquid exigi.
 XLII. P. Thomas Tamburinus lib. 8. tract. 3. cap. 8. §. 4. num. 1. Quando rationabiliter timeatur periculum, vel difficultas, vel expensæ in recuperando mutuo, atque hæc oriuntur, ratione persone mutuatarii, potest aliquid exigi proportionatum supra sortem: si pericula timeantur ex sola pusillanimitate, negant plerique. . . . Verum de Lugo innuit posse, licet denique aliorum iudicio relinquatur. Ratio est. . . . angor, & molestia que mutuans passurus est, toto v. g. anno propter timorem amittendi sortem, atque subite ipse non obligatur sine pretio. Atque hæc jam in eo pusillo adfuit: ergo, &c.
 XLIII. Cardinalis de Lugo tom. 2. de Just. disp. 25. sect. 6. num. 81. Ceterum cum hoc stat, quod ipsum periculum sit damnum diversum à sorte, & pro quo possit aliquid ex pacto præcedenti exigi. Negari enim non potest quod licet debitum postea recuperetur, molestiam tamen mutuant non attulerit periculum illud, & timor amittendi sortem. Sicur ergo mutuum datur non potest sine corporis, vel mentis labore, vel molestia, & timore amittendi sortem; poteris pro hæc molestia subeunda aliquid exigere.
 Ratio autem à priori est: quia labor, & dolor mentis licet non sint in genere bonorum fortunæ, ne, & idem injuria circa illos illata non obligent ex se ad compensandum pecunias, sunt tamen aliquod quod in pactum deduci potest, ut pecuniis compensetur. Sicut enim pro labore corporis potes pretium exigere, ita, & pro labore mentis: & sicut potes exigere pretium, ut aliquis sit tibi dolor capitis, quantus doloris illius molestia æstimari possit; ita pro molestia, & angore mentis subeundo poteris pretium exigere, cum non minus, sed ali-quando magis crucietur quam dolor corporis. Si ergo posses ultra sortem exigere, quando mutuum futurum tibi esset causa doloris capitis, poteris etiam exigere quando mutuum futurum tibi esset causa doloris, & timoris interni propter periculum sortis amittendæ, quia dolor ille, & timor, prout contradistinctus à sorte ipsa, est aliquid quod in pactum possit pro pretio afferri.
 Idem

XLIV. Idem de Lugo loc. cit. num. 85. Cum enim ratio licite exigendi aliqua propter periculum, sit, quia mutuas non potest hic, & nunc mutare quin lubet molestiam illam, & timorem; parum videtur referre quod res ipsa, vel indoles mutuantis, & ejus dispositio talem molestiam afferat. Quia si ego, quia claudius v. g. sum, debeo subire peculiarem molestiam, ut pecuniam ex domo afferam ad tibi mutuandum, quam molestiam alii non subirent, possum bene (N. B.) peculiare pretium exigere pro illa molestia à me subeunda. Si ergo similiter quia meticulosus sum, & pavidus, non possum tibi mutare sine magno angore, & timore amittendæ sortis, videtur quod possum aliquid exigere pro hac molestia, & onere, sine quo ego tibi mutare non possum. Hec tamen aliorum iudicio relinquo.
 XLV. P. Thomas Tamburinus lib. 8. in Dec. 1. §. 5. num. 18. Dixi jam posse pro hoc titulo promissionis non repetendi pecuniam mutuum, pro quolibet anno licite in hac nostra ætate PECUNIOSA exigi quingue pro centenario. Ita Caramuel.
 XLVI. P. Leonardus Lessius lib. 2. cap. 20. dub. 10. num. 74. Adverte tamen, si re vera ex mutuo 100. aureorum certo sis accepturus detrimentum aureorum decem, non erit usure peccatum, etiam si non merito mutuatorio de hoc damno, pacificaris tibi reddi 110.
 XLVII. Idem Lessius loc. cit. num. 90. Tertius modus est. Si pecuniam destinatam negotiationi, & mutuum pererent: de quo modo est difficultas. Quidam enim doctissimi viri putant etiam tunc posse aliquid exigi ratione lucri cessantis. (Post quinque rationes in præfatum hujus opinionis allatas sic concludit num. 95.) Ob hæc rationes hæc sententia mihi olim visa est probabilis, & etiam nunc videtur, præsertim speculative considerata, modo ille non exigit amplius quam spes illa lucri detracta laborum, & expensarum æstimatione valebat; & semper retineat numerum negotiandi, si mutuum non pereretur. In praxi tamen ob periculum palliandi usuras, non est facile admittenda. Eandem opinionem docent P. Tamburinus lib. 9. cap. 3. §. 4. num. 2. Laymanus lib. 3. tract. 4. cap. 16. num. 8. Sporer tract. 6. in 7. præcept. cap. 4. sect. 2. num. 44.
 XLVIII. P. Thomas Tamburinus lib. 9. tract. II. cap. 3. §. 4. num. 2. Si habes domi aliam pecuniam otiosam, hæc tamen quam mutuas, negotiationi destinaveras, adhuc potes, si hæc destinatum mutues, exigere lucrum cessans: quia revera ratione mutui cessat tibi ejusmodi lucrum ex hac destinata pecunia. Eandem defendit lib. 8. cap. 8. §. 3. num. 1. ubi pro se citat Aragonium, & Valentium tom. 3. disp. 5. quest. 20. part. 2. Quia, inquit, hæc tibi fructificatura erat, & non alia. Hæc eadem verba Tamburini de more transcribit Patricius Sporer tract. 6. in 7. præcept. cap. 4. sect. 2. §. 3. num. 44. ubi citat Molinam, Lessium, Layman, Lugo.

XLIX. P. Claudius Lacroix lib. 3. part. 2. num. 861. Si quis aliam pecuniam quam habet, exponere non audeat, sed ex nimia etiam sollicitudine reservet familiæ, poterit petere lucrum cessans pecunite mutuatæ: quia mutuatorem te ipsa fuit causa lucri cessantis. Molin. Pich. Lugo disp. 25. num. 90. Si autem idem præcise pecuniam aliam reservavit, nolens ad negotiationem exponere, ut semper haberet ad manum pro casu quoque mutuum petere, docent Molin. Laym. Lugo, Tamburinus, Hannold, Illung. num. 438. etiam posse petere lucrum cessans: quia mutuario partim præterita, partim futura videtur fuisse causa; & voluntas presumpta etiam eorum qui mutuum sunt petiuri, movet ad non exponendum pecunias negotiationi, ex quo cessat lucrum.
 L. De Lugo disp. 25. sect. 6. §. 91. Circa eandem conditionem queritur secundò an dicitur lucrum cessare causa mutui, ita ut eo possit aliquid à mutuatorio exigi, quando aliquis servat aliquam pecuniam apud se, quam idem nolit ad negotiationem applicare, ut haberet ad manus pecuniam pro iis qui mutuo pererent. . . .
 Lessius num. 88. & sequentibus hunc casum dividit in alios duos.
 Primus est, quando scio te postea petiturum mutuum, & in gratiam tui subtraho negotiationi pecuniam aliquam, ut possim tibi postea mutuari: in quo casu dicit posse ultra sortem exigi.
 Secundus casus est, quando non scis de alio, quo in particulari mutuum petituro; sed quia multi postea mutu indigentur, subtrahis pecuniam negotiationi, ut possis tibi, quicumque sint, mutare: quo casu dicit, probabile videtur, si quod possit postea exigi lucrum cessans, præsertim speculative loquendo, si animus retineatur negotiandi, si pecunia illa non mutuo datur, &c.
 Claritatis gratia possumus primum casum in alios duos subdividere. (Post multa responderet num. 93.) Undè ad rationem dubitandi dicere possumus, etiam tunc mutuum esse causam lucri cessantis, quod dupliciter explicari potest.
 Primo in genere causæ finalis: idem enim à negotiatione, & lucro presenti cessat, ut postea possis mihi mutare. Nec videtur requiri quod mutuum sit causa efficiens, & antecedens PRIORITATE REALI cessationem lucri; sed videtur sufficere quod in genere causæ finalis sit causa cessandi à lucro: sicut etiam NOSTRA SALUS, ET JUSTIFICATIO dicitur causa PASSIONIS CHRISTI, quia fuit finis propter quem Christus mortuus est. Nec minus gratus esse debeat ei qui damnum patitur ut me liberet, quam si me perente ut patiarini de more transcribit Patricius sit causa finalis, & in secundò meæ præces sint causa moralis efficiens.
 Secundò addece possumus, voluntatem mu-

tuatarii futuram praxiam esse causam moralem efficientem desistendi a lucro negotiatio- nis. Nam licet non movearis a mutuo praxi- so futuro absoluti ad subtrahendam pecu- niam: non enim ideò desistis a negotiatione, quia mutaturus es, sed ideò mutaturus es, quia desistis a negotiatione: sed tamen move- ris a praxia voluntate mea futura petendi mutuum. Quare verè mea voluntas, & peti- tio mutui est causa moralis cessantis lucri; quod sufficit ad exigendum interesse, &c.

LL. Idem de Lugo loc. cit. num. 94. His suppositis circa utramque partem prioris casus dicendum videtur consequenter, in poste- riori etiam posse exigi lucrum cessans, quan- do nullus in particulari praxidetur petiturus, sed aliqui in communi, in quorum gratiam pecuniam a negotiatione subtraxisti; prout absolute, & sine scrupulo concedit Malde- rus. . . . Ratio ex dictis colligi potest: quia inter hunc secundum casum, & primum ea sola differentia esse videtur, quod in primo ego in particulari praxivus fuerim mutuum petiturus; in secundo autem non sum ego praxivus in particulari, sed aliquid in confu- so, & indeterminatè. Hoc autem ad proposi- tum parum referre videtur. . . . Quod expli- cari potest exemplo supra adducto PASSIO- NIS CHRISTI. Licet enim Christus ante vo- luntatem patienti non previdit determina- tè peccatum futurum hujus hominis; seu ali- quos homines mortaliter peccaturos, ad quo- rum justificationem voluit sanguinis pretium solvere; adhuc verè dicitur peccatum hujus hominis fuisse causam ut pateretur. Ratio au- tem est, quia sub illa distinctione cognos- cuntur omnia futura disjunctim; & ita vo- lendo mori pro his liberandis qui peccaturi erant, voluit mori pro hoc, si hic de facto peccasset. Si ergo vis reservare pecuniam pro illo qui petiturus est, quicumque ille sit, prax- videns alicum petiturum, pro illo de facto voluisti reservare, quamvis indeterminatè cognito.

LLL. P. Joannes Azorius 3. part. lib. 5. cap. 5. quæst. 3. An lucrum cessans possit solvi anti- cipata solutione? Respondetur ex com- muni consensu, non posse. Sed notandum est, hoc intelligi sic. V. g. mutuat Titius Cajum, quia convenit inter eos ut ratione lucri ces- santis Cajus solvat Titio quinque, dicitur anti- cipata solutio, si Titius det Cajum nonaginta quinque. Hoc omninò est illicitum, quia est usura manifesta. Nam perinde est, ac si mutuet nonaginta quinque, ut postea sibi reddantur centum.

At non verè est illicitum, si anticipata solu- tio intelligatur sic. Mutuat Titius centum Cajum, & convenit inter eos ut ratione lucri cessantis Cajus solvat Titio quinque, v. g. certam portio- nem olei, vini, frumenti, vel parva gallina- rum, que dat Cajus ratione illorum quinque de quibus solvatis; cogitavit inter eos ratione lucri cessantis.

LIII. P. Thomas Tamburinus lib. 9. cap. 5. §. 3. Nos aliqua remedia, seu justa artificia tradidimus lib. 8. in Decal. tract. 3. cap. 8. §. 3. num. 16. quorum auxilio aliquid anticipato summi possit. (Artificia justa tradita loc. cit. hæc sunt.) Caramuel lib. 2. Theolog. Mor. num. 755. tollit sic difficultatem. Fiant duo contrac- tus, alter mutuationis, alter venditionis; & sic poteris mutuanus sumere nunc decem, seu julo- tem octo, vel sex. Explico (inquit Tamburi- nus.) Mutuanus nunc mutuat centum aureos cum spe ut recipiat hinc ad annum ex lucro licito præter sortem alia decem. Vendat nunc anticipato hanc spem denarii lucri ipsi mu- tuatario, quæ spes valebit v. g. omnibus ab experto viro expensis, sex, vel octo aureis; nam statim nunc poteris sine labe usuræ hinc sex, vel octo aureos sumere, non quidem ex vi mutui, sed ex vi venditionis sperati a se lucri, & venditi mutuatario.

LIV. Idem Tamburinus ibidem num. 18. Lessius lib. 2. cap. 2. num. 100. ab eadem diffi- cultate sic se liberat. Mutuat qui sibi centum, ita ut mutuet cum interesse solvam 91. & 9. sine interesse. Nam mox hæc 9. reddere mutuanus potest sine ulla ipsius injuria pro interesse de- sinito illi 91. Tunc enim tu mutuatarius non sol- ves lucrum ex ipsa summa mutuatæ cum inte- resse, sed ex aliis; quo pacto lupus aquo non gra- vaberis. Dices: Gravabor ex eo quod antici- pato solvo quod nondum debeo. Respondeo sic pro Lessio. At certo debebis: & ex alia par- te molestia dandi nunc quod debebis potest compensari sufficienter videretur ex eo quod mutuanus gratis mutuat tibi, & sine interesse illa novem.

LV. P. Antonius Diana tom. 6. tract. 3. rea- solut. 47. num. 3. Ostendam Confessarius duos modos quibus penitentes mutuanò possunt pacisci ut statim sibi lucrum reddatur ex illo mutuo. Primus est Leonardi Lessii, &c. . . Secundus modus est Joannis de Salas, & Joan- nis Azorii, scilicet non accipiendo illud lu- crum cessans ex ipsa summa pecuniæ, vel ex te olei, frumenti, vini, &c. Notabunt hæc Confessarii, & in praxi se expedient. Ad tol- lendas occasiones peccatorum his MONITIS UTANTUR.

LVII. An sit usura, ut mutuatarius initio mu- tui solvat lucrum occasione mutui? Scluso scandalo negativè responderet Baunius in Theo- log. Mor. tom. 5. lib. 2. quæst. 22. (apud Dianam loc. cit. reg. 45.) Primum quia est tempus quida- miam usuræ extrinsecum: ergo ab eo lucri ces- santis solutio non trahit usuræ maculam, ac, vicia m. Secundo simul ac aliquid est debitum, illud solvere non est malum; ac est mutuanus lucrum cessans illicò debitum ac sic mutuum: solvere ergo tunc poterit.

LVIII. P. Paulus Layman lib. 3. tract. 4. cap. 16. num. 2. Civis majore anni parte pecunias paratas habet, ex quibus indigentibus officii- bus, præsertim tencotibus, mutuum dare pot-

sic, relicto ipsi in securitatem solutionis pigno- re; v. g. p. r. r. r. Com autem recepto pignore, solutio facienda est, post annum auctarium adji- singulos florenos mutuo datos auctarium adji- ciendum est, v. g. unus paxius. Consideran- dum enim est auctarium istud non accipi ratio- ne mutui, sed ratione obligationis, oneris, & curæ quam civis ille ob gratiam tenentur in se suscipit, ut toto ferme anno pecunias pro illis in promptu habeat, quocumque tempore in domum suam adventantes intronitrat, pecu- nias numeret, &c. quæ obligatio pretio estiman- billis est.

LVIII. P. Leonardus Lessius lib. 2. cap. 21. dub. 16. num. 130. Quidam DD. existimant id esse injustum, & passivam usuram, quando idem redimunt qui vendidit. Sed verius est non esse injustum, etiam si revendat ipse venditor, modo infra limites justii pretii consistat. . . . Ratio est: quia, & venditio prima justa est, quia eadem merces revenduntur. Nec refert quod hæc revenditio fiat pretio infimo: tum quia merces, quæ a venditore ingeruntur, vilescunt. Nec etiam refert, quod idem sit emptor qui ante erat venditor. QUIA SI ALIAS QUIVIS POTERAT ILLO PRETIO EMERE, CUR NON, EL ILLE QUI VEN- DIDIT?

LIX. P. Thomas Tamburinus lib. 9. tract. 3. cap. 5. §. 1. num. 6. Primum titulus est, quia emptor carebit pecunia, quam sibi ipsi ipse tra- dit, post tres, vel plures menses, unde priva- bitur, etiam si non sit mercator, opportunita- te, & libertate aliquid lucrandi cum illa pecu- nia à te reddenda per alias forte negotiationes se se offerentes.

LX. P. Lessius lib. 2. cap. 23. dub. 9. num. 85. Petes, utrum id quod campforibus debe- tur ratione provisionum, & interesse possit ab ipsis continenter abjici forti, ut cambium augeant? Resp. Id fieri non posse, nisi moraliter cer- tum sit se illud potuisse aliis statim ad recam- bium dare, & per illud lucrari. Tunc enim ra- tione lucri cessantis possunt illud forti unire ad cambii augmentum.

LXI. PP. Salmanticenses tract. 14. cap. 4. punct. 2. §. 4. Res non supponuntur, ut ex ipsis necessario census solvantur; sed ut ipsa solutio securior sit: & ideò supponuntur ut pignus, & hypotheca, non ut fundamentum census; sed sic est quod etiam si pignora pe- reant, vel hypotheca, non cessat obligatio, leg. advers. Cod. de AH, & Oblig. Ergo nec peremptibus rebus census suppositus census eva- nescit.

LXII. P. Thomas Sanchez lib. 1. Consi. Mor- val. cap. 7. dub. 2. An qui habet licentiam Pa- pæ, vel Episcopi ad petendam elemosynam cum uno anno per se, vel per alium, ut suæ ne- cessitati consulat, possit hoc jus locare alteri pretio aliquo. . . . Secunda sententia proba- bilior dicit posse, nec causari obligationem restituendi: quia expresso aliquo jure non

prohibetur locare; nec sic inhabilis ad pre- tium locationis recipiendum; & locat illud, jus quod habet, citique contractus fortunæ, quo uterque lucri, & justuræ periculo expo- nitur. Sic Henricus lib. 7. de Indulgent. cap. 55. num. 5.

CAPUT III.

Varie juris acceptiones: justitia notioni, & di- visioni.

I. Res sunt juris acceptiones. 1. Pro lege de- finiente quid cuique ex justitia tribuen- dum sit: qua in acceptione lex ipsa jus dicitur, seu juris regula. 2. Jus significat potestatem ad aliquid agendum, exigendum, recipiendum. 3. Jus usurpatur pro æqualitate inter rem, & rem. Jus aliud in re, quod actionem tribuit, tum in rem, tum in personam. Hoc jure potiuntur homines in res quas possident, valentque ven- dere, alienare, locare, &c. aliud jus ad rem, quod tribuit actionem in personam, & non in rem, seu tribuit actionem personalem, non rea- lem. Vendis rem tuam alteri, quæ traditione il- lius fit. Emptor habet jus in hac re emptæ, tu retines jus ad rem, seu habes actionem in per- sonam ad exigendum pretium.

II. Jus istud potestativum, aliud jurisdictionis, quo potiuntur Principes, Prælati, Superio- res in propriis subditis. Aliud proprietatis, quo quis potitur in rem suam. Justitiæ materia re- mota sunt res, pecunia, merces, agri, domus, animalia, &c. Materia proxima iuris actiones humanæ exteriores.

III. QUÆST. I. Quid, & quomplex sit jus- titia? RESP. Est perpetua, & constans volun- tas jus sum cuique tribuendi. Triplex est, commutativa, distributiva, & legalis. Commuta- tiva justitia est inter duos æquales homines ementes, vendentes, locantes, &c. In his enim contractibus æquales sunt, quamvis aliundò Princeps unus esset, & alter subditus. Distribu- tiva justitia est totius ad partes, nempe Prin- cipis ad subditos in distribuendis gradibus, dignitatibus, premiis, &c. Legalis est partis ad to- tum, seu subditorum ad Principem, quatenus omnes tribuunt quæ communiter conveniunt legum præscripto. Hanc legalem justitiam non esse in toto rigore justitiam coarctandam Salma- nticenses, alique, &c. Legalis est sententia proba- bilior est mihi.

IV. Justitia distributiva bona communitalis distribuit inter partes ejusdem communitalis jux- ta proportionem meritum. Hæc virtus justitiæ residet in Superiore, cujus est distribuere bona communia: reperitur quoque in subditis quatenus huic justitiæ acquiescunt. Medium rei, quod hæc justitia respicit, non est æqualitatis arithmeticæ, sed proportionis, & geometricæ, quæ proportio versatur inter bona distribuenda, & merita subditorum.

V. QUÆST. II. An justitia commutativa dis- tingatur à justitia vindictiva? REPS. Justitia com-

commutativa, ut dictum est, reddit unicuique rem suam secundum jus quod habet illam exigendi: ponit enim aequalitatem inter debitum, & creditum; quae oritur ex emptionibus, venditionibus, mutuis, ceterisque contractibus; item ex furtis, ex homicidiis, aliisque injuriis, quarum damnum compensandum est. Praecipuus iustitiae commutantis actus restitutio est.

VI. Iustitia vindicativa spectari potest, aut in iudice, vel Principe; aut in privatis personis laesis, quae postulant vindictam. Secundum primum considerationem est actus verae iustitiae commutativae; in personis autem laesis non est vera iustitia, sed pars potentialis eiusdem, ut 2. 2. quae. 80. art. 1. ad 1. docet S. Thomas. Ratio prioris partis evidens est. Quoniam iudex vi iustitiae commutativae astringitur non modo bono communi providere, sed etiam subditos ab injuriis, & oppressionibus defendere. Adest praeterea medium rei. Iudex enim tenetur infringere poenam aequantem jus laesum personae offensae. Secunda pars se ipsa patet.

VII. QUÆST. III. *Justitia commutativa distinguitur specie à justitia distributiva?* RESP. Adfirmat communis sententia. Siquidem virtutum specifica diversitas ab objectorum diversitate formalium sumitur. Sed utraque hæc virtus obiectum formaliter diversum spectat. Ergo inter utramque diversitas specifica residet. Obiectum enim virtutis iustitiae est iuris aequalitas constituta inter jus unius, & debitum alterius. Commutativa respicit aequalitatem arithmeticam, & distributiva geometricam. Jus commutantis iustitiae est jus rigorosum; jus iustitiae distributivae imperfectum est, fundatum non in re, vel ad rem, ut prius, sed in convenientia, & habilitate personali. Prima iustitia rei pretium; altera persone prerogativas spectat, ut 2. 2. quae. 61. art. 2. S. Thomas docet.

VIII. Advertendum tamen, iustitiam distribuentem ferè semper habere indivisam iustitiam commutantem. Qua de re lege rom. 7. lib. 2. diff. 11. cap. 4. non. 10.

IX. QUÆST. IV. *Quenam sunt vitia iustitiae opposita?* RESP. Iustitia hic sumitur, non pro gratia sanctificante, qua iustus quis dicitur, neque pro iustitia generali in omnium virtutum complexione sita; sed pro virtute peculiari morali, quae voluntatem inclinât ad tribuendum cuique quod suum est, ut jam diximus. Ceteræ autem virtutes duo habere vicia contraria solent: alterum per excessum, alterum per defectum. Iustitiae opponitur dumtaxat defectus, quantum quis non reddit quod debet. Excessus reddendi plusquam debetur, cum aliis virtutibus, fecus cum iustitia pugnat, nisi nocumentum alteri inferatur.

X. Vitium oppositum iustitiae est iniustitia, quæ, ut iustitia, in varias tribuitur species. Nam alia est iniustitia legalis, quæ leges relaxat: alia opposita iustitiae distribuenti, & est acceptio personarum. Iustitiae commutanti opponuntur furta, homicidia, rapinae, contumelias, calumnias, falsæ accusationes, advocatorum imposturae,

iniusta iudicium judicialia, &c. Iniustitia genere rem peccatum legale est, & ex parvitate materiae, aut ratione indeliberationis culpa venialis est.

CAPUT IV.

De Dominio, ejusque divisione, & bonorum partitione.

I. QUÆST. I. *Quid, & quotuplex sit dominium?* RESP. Dominium plures excipit significationes. Nunc accipitur pro dominio proprietatis, quod propriè dominium est, & definitur, quod sit facultas utendi re tamquam propria in omnes usus à lege permisso in suum communitatem. Dominium istud aliud perfectum, & plenum, aliud imperfectum, & semiplenum. Illud olim dicebatur mancipium, quod manu caperebatur, estque dominium in substantiam rei ejusque commoda; & idè dicitur etiam dominium in solidam, quia non solum habet proprietatem, vi cuius dicitur dominium directum, sed etiam commoda, & usus rei, propterea quod dicitur dominium utile. Dominium imperfectum hæc duo separat, nempe proprietatem rei ab usu rei. Nam Titius sæpè habet proprietatem rei sine usu; & vocatur dominus proprietarius seu directus. Sempronius sæpè habet rei usum, seu usufructum sine proprietate; & vocatur usufructuarius, emphyteuta, vassallus, feudatarius.

II. Heinc tamen haud sequitur dominium directum carere omni utilitate. Caret utique directè fructibus, qui producti à re solent, & idè distinguitur ab utili; at multas habet alias commoditates. Valet enim dominus proprietarius rem alienare: praeterea accipit canones, seu pensionem ab usufructuario, vel emphyteuta: & tandem sæpè dominium utile redit ad proprietarium. Et quando cum licentia proprietarii sit alienatio medio novo contractu, ipsi laudemium solvendum est. Ultimo aliud est dominium altum, quod Principibus convenit: aliud banale, quo possuntur subditi in propria bona.

III. Dominium transferretur, vel titulo, vel traditione rei. Qui enim alteri præbet rei titulum, seu jus, in hunc transferre dominium intendit. Hæc translatio dominii describi solet, quod sit transmissio rei ab eo qui legitime possidet, in alterum qui incipit esse dominus. Triplex istius translationis principum. Deus, homo, Princeps. Radix translationis dominii à rerum divisione proficiscitur. Rerum divisio iure gentium invecita est. Non omnia tamen iure gentium divisa sunt: plura enim communia remanent, ut viae, plateæ, civitates, flumina, mare, feras, &c.

IV. Dominium utile est jus utendi, & fruendi aliena re, salva ejusdem substantia. Aliud jus dicitur usus juris, aliud usus facti. Sed usus facti non est jus, sed juris executio. Jus proprium est jus utendi, quod distinguitur ab aliis iuribus, quæ nullum præbent usum, quale est jus depositarii in rem depositam, creditoris in pignus,

Ad-

Adiit & fruendi, quæ particula distinguit usufructum ab usu nudo: nam usufructus utitur rem in proprium commodum valet; usufructuarius contra, & uti re, & ejusdem fructus vendere, alienare, locare, salva ejusdem rei substantia, potest. Dominus vero proprietarius rem ipsam alienare valet. Ususfructus alius legalis, alius conventionalis. Ille lege, hic conventione peragitur.

V. QUÆST. II. *Quanam sunt fructus, quibus frui usufructuarius potest, & quid præstare iste debet?* RESP. Quidquid fructus parit, & ex eo percipi potest, nomine fructus comprehenditur. Dominium fructuum usufructuarius non acquirit, nisi fiat collecti: quare si ante collectionem moriatur, ad dominum pertinent. Usufructuarius, ut bonus paterfamilias, conservare substantiam rei debet. Si aliqua gregis capita moriantur, aut incutilla reddantur, si plantæ arefcant vinearum; alia fructifera capita, aut plantas substituere tenetur. Si absque ejus negligentia res, aut rerum partes pereant, aut gelu, grandine, invasione, ad nihil tenetur. Potest usufructuarius, consentiente, fecus repugnante domino proprietario, alteri jus suum cedere.

VI. QUÆST. III. *Quid sit contractus emphyteusis, & feudi?* RESP. Emphyteusis est contractus quo in perpetuum, vel ad tempus, non brevius decennio, fundus alicui traditur fruendus cum onere pensionis solvendæ domino directo in dominii recognitionem. Potest emphyteuta, domino infesto, emphyteusim alteri per decennium locare. Feudum definitur, quod sit concessio rei immobilis, translato dominio utili, & relicto directo, apud proprietarium, cum onere fidelitatis, & obsequii personalis exhibendi. Differt ab emphyteusis feudum, quod emphyteuta solvat pensionem reale domino directo; feudatarius vero, sive vassallus tenetur ad obsequium personale certo tempore præstandum infesudatori, sive in aula, sive in bello.

VII. QUÆST. IV. *Quid sit possessio, & modus eam comparandi, vel amittendi?* RESP. Est detentio rei, corporis, & animi, iurisque administratio. Ad veram possessionem requiritur ut quis animo, & corpore, modo à jure præscripto, nempe manibus, pedibus, aliave formula in lege definita rei possessionem capiat. Possessio duplex. Alia iusta, seu juris simul, & facti. Altera iniusta, & facti tantum. Illa dicitur detentio rei iure cum jure detinendi. Hæc contra detentio rei tamquam sine jure detinendi.

VIII. Quatuor sunt possessionis prerogativæ, seu privilegia. 1. Est bona fides. 2. Si dubitatio insurgat super jure, possessoris melior est conditio. 3. In iudicio actori, non possessori probatio incumbit. 4. Possessori concessum est suam defendere possessionem modo licite, & honeste. Aliqui recentes non solum licite asseruere defendi posse occisiva defensione quæ actu possidemus, sed ea etiam ad quæ jus inchoatum habetur. Quam doctrinam damnavit Innocentius XI. duabus thesibus. 32. Non solum

licetum est defendere defensione occisiva quæ actus possidemus, sed ea etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ non possessuros speramus. Altera est 33. Licetum est tam heredi, quam legatario contra iniustè impediendum, ut vel legatarius adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere; sicut, & jus habenti ad cathedram, vel præbendam contra eorum possessionem iniustè impediendum.

IX. Possessio tribus modis obtinetur. 1. Apprehensione vera, quando manibus, ut rem mobilem, pecuniam, merces, &c. pedibus, ut rem immobilem, domum, agrum, alloqueris. 2. Apprehensione facta, dum quis accipit claves domus, scriptum, instrumentum, in quo jus continetur ad fundum, domum, &c. 3. Civillissima, quæ executioni demandatur sola dispositione legis.

X. Res possessæ mobiles amittuntur. 1. Voluntate possessoris sui compositis, & absoluti domini. Quare pupilli, amones, absque tutoris consensu nihil alienare valent. 2. Per furtum, & rapinam. 3. Fortuita perditione, puta crumenæ, annuli, gemmæ, &c. Animalia perduntur fuga, nisi ex illorum genere sint quæ redire solent. Servus autem fuga non perditur. Res immobiles amittuntur. 1. longa absentia possessoris, qui nec per se, nec per alium proleat se nolle rem dimittere. Hanc absentiam alii ad decennium limitant, alii ultra extendunt. 2. cum dominus scit rem suam possideri ab alio, & eam, cum possit, recuperare negligit. 3. quando res ita occupatur ab alio, ut non sit probabilis spes eandem recuperandi. 4. per oblivionem longam.

XI. QUÆST. V. *Qui sunt domini capaces?* RESP. Omnes homines peccatores, infideles, hæretici, &c. Pueri ante ulam rationis dominii perfecti non sunt capaces. Supplere puerorum consensum possunt curatores, & tutores à Republica destinati.

XII. QUÆST. VI. *Animalia mansuetata natura sua capere alicui licet?* RESP. Animalia mansuetata, ut boves, oves, canes, gallinae, fures, &c. si egrediantur à domi custodia, longiusque discedant, domini semper remanent, & nemini licet eadem sibi usurpare: & qui eadem caperet, præter peccatum grave, restitutionem esset obnoxius. Animalia natura sua fera, sed hominum industria facta mansuetata, ut accipitres, cervi, aves alveatilis recondite, pisces in stagnis minorum inclusi, sub dominio possessoris manent, nec possunt ab aliis usurpari. Cum vero è custodia fugiant, & nulla sit eadem recuperandi spes, tum acquirunt priusnam libertatem, suntque communia, eorumque dominus evadit qui primus eadem capere. Animalia silvestria sunt primi occupantis, ut omnes docent: sunt enim hæc natura sua communia. Et quando in alieno fundo inveniuntur, capientes sunt, & non domini: quamvis prohibere domini queant ne quis in proprios fundos ingrediatur. Quo in casu damnum illatum ingredientibus compensare astringuntur; at captarum ferarum domini evadunt. Fera fataliter vulnerata, est vulnerantis; se-

fecus si vulnus lethale non sit, nullaque sit vulneratori spes eam capiendi. Tunc enim fera est primi capientis.

XIII. QUÆST. VII. *Quid de piscatione, aucupio, venatione dicendum?* RESP. Hæc omnia jure naturæ communia sunt; jure positivo alicubi, & aliquo tempore vetita sunt. Qui habent prædia, fundosque in quibus sunt lacus, silvæ, &c. jure vetare possunt ne quisquam in his locis venari, vel piscari valeat. Principes prohibere queunt piscationem, venationem, aucupium in fundis alicujus civitatis; civitates tamen quæ fundorum dominium habent, compensare Principes tenentur. Similiter compensare Principes astringuntur dominis fundorum, quos suis vexationibus devalant, aut iis damnum inferunt. Qui venatur in locis prohibitis contra edictum Principis, hos non peccare mortaliter, plures Auctores docent, quod talia edicta pœnalia sint, & quod ejusmodi edicta defectu dicitur cessant. Spectanda tamen circumstantiæ sunt. Venatio clamorosa vetita Clericis, & Monachis est.

XIV. QUÆST. VIII. *Cujus sunt silvæ, montes, & pascua?* RESP. Horum dominium ad populos viciniores jure gentium spectat, suntque hæc omnia inter populos vicinos, & conterminos communia, nisi aliquo peculiari titulo populus quispiam sibi eadem vindicaverit. Principes, & communitates vetare jure valent ne statim temporibus quispiam cedat ligna, aut ad pascua mittat animalia ob bonum commune. Hoc sine subdito prohibitiones fieri non debent, quia singuli opinandi jus habent ad ejusmodi communes locorum fructus.

CAPUT V.

De rerum inventarum, & eorum que vi alluvionis, aut ulio modo accrescent, dominio, & de præscriptione.

I. **R**ia sunt bonorum genera distinguenda.

Alia que nemo possedit unquam, ut gemmæ, & margaritæ. Alia sunt thesauri, qui jure naturæ sunt inventoris. Tertii generis sunt bona perita, quæ de propinquo dominum habent, & inventor, qui sibi eadem retinet; fur, cui patet, si domini notitiam habeat, vel habere possit. Si tamen longo tempore domino caruerint, pro derelictis habentur, suntque primi inventoris.

II. Bona naufragantium pro derelictis à nemine habentur; qui eadem inventa sibi usurpant, peccant, & ad restitutionem tenentur, & sæpius Bullæ cenæ excommunicationem incurrunr. Bona vacantium dicuntur illa, quæ quis absque testamento moriens relinquit, nullosque habet hæredes necessarios. Hæc aplicari. Filio solent. Bona peregrinorum decedentium absque testamento in pia opera erogare Episcopus debet.

III. Qui bona perita inveniunt, domino eadem restituere tenentur. Si dominum ignorent, diligentiam adhibere astringuntur, ut eum de-

prehendant. Res inventa è suggestis publicis denuntianda est, & publicis locis affigenda sunt folia, in quibus, cautionibus adhibitis, manifestetur. Nihil repetere inventor jure valet pro inventione. Si dominus munus exhibet, accipere potest. Si post adhibitam diligentiam dominus non invenitur, plures docent bona illa sibi retinere inventorem posse; sed mihi probabilius est distribuenda esse pauperibus, vel piis operibus applicanda. Tamdiu tamen servanda sunt, quandiu spes adit domini inveniendi. Si res diuturnam conservationem non patitur, vendenda est, servandumque pretium tempore congruo ad dominum inveniendum. Si inventores pauperes sint, consulat prudentes viros, num partem, aut tota bona inventa retinere queant.

IV. Thesaurus propriè dicitur vetus depositio pecuniæ, cujus non extat memoria. Thesaurus hic est inventoris naturæ jure, & lege civili communi. Cæterum plures leges positivæ pecuniæ decreverunt, quibus applicandi sint thesauri inventi. Pecunia, aut res aliæ pretiosæ, & metus causa, puta belli, pestis, grassatorum, &c. absconditæ, non veniunt nomine thesauri. Furti reus est qui eas invenit, & non restituit. Si casu in domo, aut fundo alienis vetus thesaurus reperitur, media pars inventoris, & media pars domini est. Si ex industria in fundo alieno quaesitus fuerit, totus domino debetur, ut communiter docent omnes; qui tamen subdunt non teneri inventorem thesauri ad restitutionem ante judicis sententiam, quod lex vetans fodere in alieno fundo pœnalis sit. Ejusmodi leges in conscientia obligare mihi probabilius est; atque adeo teneri in conscientia inventorem ad restitutionem. Dominus tantum proprietatis dicitur dominus fundi, in quo reperitur thesaurus. Quare si thesaurus invenitur in via, in platea, & in alio quocumque loco publico, casu, vel industria, totus est inventoris, nisi obstat aliqua lex peculiaris. Thesaurus inventus in agro empto est inventoris.

V. QUÆST. I. *Quid dicendum de dominio vi alluvionis, &c.?* RESP. Alluvionem flumina inducunt, dum uni prædio partem decerpunt, & alteri adjungunt; quod accidere potest sensim sine sensu, vel modo instantaneo, & patenti. Insensibilis alluvionis dominus est ille cui prædium augetur; sensibilis contra, & patenti dominus est possessor prædii, à quo dempsa terra est, nisi hic avulsam terram pro derelicta habeat. Verum de hac alluvione leges statute sunt.

VI. *Accessio est quæ rei tuæ quiddam accerit.* Duplex est. Altera naturalis, ut sunt partes ancillæ, pecorum, plantarum, quæ in proprio fundo nascuntur. Altera artificialis, seu industrialis, qualis est quæ fit per picturam, per inscriptionem, scripionem, inexturam, inscriptionem, &c. Dominus ancillæ, fundi, &c. est dominus fructuum.

VII. *Alter modus acquirendi dominii est præscriptio, quæ tunc est quando ex alterius domini*

materia nova vel species coalescit, ut ex ovibus vitum, ex olivis oleum, ex argento vas. De his lib. 2. *Justit. tit. 1. §. 25.* sulus habetur sermo. Quando ex duobus fit unum tertium, vocatur *confusio*, & tum dominium evadit commune: commixtio autem est, cum res ita miscentur ut partes eadem permanentes consent unum tertium ut cum pecunia, frumenta, &c. permiscuntur. Quando corpora mixta discerni, & separari valent, cum attinent ad suos respectivè dominos. Quando contra præfata corpora ita miscentur ut nec discerni, nec separari queant, dominus eorum evadit, pretium tamen alienæ rei tuæ permixtæ solvere astringeris.

VIII. QUÆST. II. *Quandò acquiratur dominium vi præscriptionis, seu usucapionis?* RESP. Præscriptio duplex. Alia quæ ab ipso naturali jure suam trahit originem, alia quæ jure positivo inventa est. De prima nunc, de altera postea. Ab eodem fonte, undè rerum dominia manant, profecta quoque usucapio, seu præscriptio est. Jure naturali permissivo omnia communia erant, & natura ipsa in hanc communionem inclinavit, si à suis turbatis appetitionibus præfata consideret. Cæterum considerata natura, uti nunc est, divisio necessaria erat. Præscriptio itaque ab ipso naturæ jure suam acersit originem, & jure gentium executioni demandata est. Hæc enim præscriptio basis, & prædium est pacis, & tranquillitatis mutæ inter homines. Neque enim delerivire bonorum divisio reciprocarum concordiarum posset, nisi diuturna possessio securus, utosque reddere possessores. Sublata quippe hac securitate usucapionem acquisita, incerta semper hærenterent, & suspensa.

IX. Præscriptionem hanc jure divino confirmatam esse, clarè colligitur ex ipsa divina Scriptura. Hæc quippe *Judic. cap. 2.* habentur: *Quare tanto tempore nihil super hac repetitione tentastis?* Jephthæ igitur contra Ammonitas præter belli titulum allegavit possessionem trecentorum annorum; & Ammonitis opposuit, quod in tam longo intervallo nihil unquam tentaverint, ut propeit terram repeterent. Hæc præscriptio jure gentium inventa nullas alias condiciones habet nisi longævam possessionem, & fidem bonam.

X. QUÆST. III. *Quid sit præscriptio jure civili industria?* RESP. Est acquisitio domini, & juris alieni peremptio, cum continuatione possessionis bona fide, tempore à lege præscripto. Hæc finitio omnes admittunt. Ut præscriptio, seu usucapio (licet enim aliqui dicant præscriptionem res mobiles, usucapionem res immobiles alienas ad alterum transferre, communis tamen hæc distinctio rejecta, una pro altera usurpatur) tibi dominium adjudicat, perimatque jus alienum, debet secum adferre continuatam possessionem bona fide inceptam, cum titulo aut reali, aut præsumpto, & tempore à lege præfinito.

XI. Heinc est quod auctores quatuor communiter assignant condiciones ad præscriptionem necessarias. 1. Est possessio, de qua dictum est. 2. Est titulus probabiliter præsumptus. Si enim

verus adsit, & certus, non est præscriptio opus Titulus igitur necessarius est, vel præsumptus, qui probari non potest, vel præsumi debet; vel coloratus, qui probari queat. Coloratus dicitur qui putatur verus, licet re ipsa falsus sit. Infra spatium viginti, aut triginta annorum titulus coloratus probandus est, & nisi probeur, præscriptio non admittitur. Post quadraginta, vel quinquaginta, vel centum annos titulus non probatur, sed præsumitur. 3. Condicio est temporis quantitas, de qua in variis partes auctores abeunt. Communior sententia hæc est. Ad usucapionem rerum mobilium tres fuerit præsentis, & quatuor inter absentes anni requiruntur. Excipitur sola Romana Ecclesia, contra quam sine in rebus mobilibus, sive in immobilibus nulla admittitur præscriptio, nisi post longissimum tempus centum annorum. Contra pupillos, quandiu pupilli sunt, nulla prævalat præscriptio sive mobilium, sive immobilium rerum. Tempus ad præscriptionem necessariam continuum fit oportet. Hæc temporis continuatio dupliciter deficere valet. 1. Dum per actus oppositos interruptitur. 2. Dum præscriptio dormit. Tum verò juxta Jurisconsultos dormire dicitur cum propter impedimenta currere illa nequit, ut tempore belli, pestis, &c.

XII. Ultima, & potissima condicio est *bona fidei*, qua quis persuasus sit, rem quam possidet, ad se pertinere, aut saltem ignoret rem esse alienam. Duplicem distinguunt auctores ignorantiam. Aliam juris, aliam facti. Si crederes Sempronium tibi vendere posse rem suam, juris ignorantia laborares. Si crederes rem esse suam, quæ reverà non est, facti ignorantia tunc esset. Omnes fatentur, ignorantiam facti non impedire præscriptionem.

XIII. Disputant Theologi, num ignorantia juris clari invincibilis (de vincibili, quæ itars cum bona fide nequit, nulla est disputatio) obicit præscriptioni. Negant Lugo, Castropalaus, & alii. Sed probabilior sententia affirmat, & evincit textus, qui habetur *ff. 2. tit. 6. l. 4.* & est ejusmodi: *Juris ignorantiam in usucapione negatur prædesse; facti verò ignorantiam prædesse constat.* Lex ista, sicut, & alia quæ habetur *l. Numquam 31. ff. de Usucapionibus*, non modo in foro externo, sed etiam interno locum habet. Quare vna omnino est, & inepta adversariorum distinctio, quæ ajunt leges laudatas in foro externo, lectis in interno locum habere. Leges enim istæ, quæ exponunt jus naturæ, & gentium, non minus in uno, ac in altero foro obstringunt.

XIV. Hæres qui ab auctore malæ fidei recipit hæreditatem, præscribere nequit, ut docent omnes, quia hæres personam defuncti refert, unamque personam cum eodem constituit. Qui verò bona fide ab auctore malæ fidei rem accipit alio titulo, præter hæreditatem, puta emptionis, legati, donationis, præscribere valet, ut communis sententia docet.

XV. Præscriptio suis omnibus conditionibus prædita acquirit dominium præscriptenti, non modo in foro externo, sed etiam in interno, ut

communior, & vera sententia docet: quandoquidem præscriptio ab ipso naturæ jure ortum ducit, & jure gentium, acque divino confirmata est tamquam bono publico, paci, & tranquillitati conferentia. Cœva est ipsi rerum divisioni, veluti ejusdem præsidium, & supplementum.

XVI. QUÆST. IV. *Quid de dominio filiorum patri potestati subjeutorum?* RESPOND. Quatuor sunt honorum genera quæ ad filios familias pertinere queunt. *Castrensia, quasi castrensia, adventitia, & profectitia.* Bona castrensia à bello, seu castris nomen capiunt, & titulo militiæ conferuntur. Quasi castrensia sunt quæ filii-familias assequuntur publica officia exercentes, puta officia medici, advocati, procuratoris. Quæ filii familias consequuntur titulo hæreditatis, legati non intuitu patris restitit, negotiationis, successione avorum maternorum, bona adventitia nuncupantur. Quæ vero filii obtinent parentum intuitu, profectitia dicuntur.

XVII. Filii sub patria potestate constituti pleno potiuntur dominio in bona tum castrensia, tum quasi castrensia, & directo, & utili; eaque distrahere, alienare, & donare valent inconsultis parentibus post affectum pubertatem. Ante pubertatem verò administratio est apud tutores, vel parentes, quibus infans alienare eadem nequeunt. In bona adventitia dominio directo, secus utili potiuntur filii familias. In bona profectitia parentes dominium tum directum, tum utile habent. Hæc pauca delibasse sufficiat de justitia, & dominio generatim acceptis.

DISSERTATIO II.

De Restitutione, tum in communi, tum in particulari.

CAPUT I.

Restitutionis notio, & principia, è quibus proficiscitur. Debitores morosi, & eorumdem Confessarii monentur.

I. QUÆST. I. *Quid sit restitutio, & unde nascatur?* RESP. Est actus justitiæ commutantis, quo damnum alteri irrogatum aufertur, vel acceptum redditur, & inter partes justitia, seu æqualitas constituitur. Heinc est quod restitutio ex duplici principio oritur: nempe vel ex *injusta acceptione*, vel ex *re accepta*. Injuste acceptionis nomine res quæcumque intelligitur, non modo furto, aut rapina ablata, sed etiam quælibet injuria irrogata famæ, vel honori: per adulterium, calumniam, diffamationem. Quare omne damnum oppositum justitiæ commutanti, cuius jus violatur, reparari restitutione debet ad æqualitatem. Ex *re accepta* restitutio dicitur quando res aliena apud te est sine justâ, sive injustâ. Hæc duo principia interdum conjuncta sunt, ut in fure, qui, & ex re accepta, & ex injusta acceptione restitutioni obnoxius est: interdum separata, ut in eo qui rem alienam

possidet bona fide putans esse suam.

II. QUÆST. II. *Utrum statim facienda sit restitutio?* RESP. Restitutio est infusa acceptio: nec illic facienda est. Restitutio ex re accepta intra præfixum inter partes tempus, ut contingit in mutuo, in venditione, & emptione, deposito, &c. facienda est. Si res aliena (inquit S. Augustinus epist. 54.) reddi potest, & non reddatur, *penitentia non agitur, sed simulatur.* Ratio id ostendit. Quoniam non minus est contra justitiam invito domino retinere, quam surripere, ut S. Thomas 2. 2. q. 63. art. 8. docet. *Sicut accipere rem alienam est peccatum contra justitiam, ita etiam detinere eam.*

III. Heinc inferas, peccare illos qui operariorum mercedem in dies differunt, contra quos Scriptura sancta clamat: *Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane:* Levit. 19. & rursus Tob. 4. *Quicumque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue:* & merces mercenarii tui apud te omnino non remaneat. Vehementius in-clamat adversus mercenariorum oppressores S. Jacobus Apostolus cap. 5. *Ecce merces operariorum, qui misserunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat, & clamor eorum in aures Domini Sabbato introivit.* Tribus modis merces defraudatur. 1. Quia non redditur. 2. Cum diminuitur. 3. Cum differunt reddere. Clamat ad divinæ justitiæ tribunal merces, & non pauper, quia pauper sæpe ob divitis timorem clamare non audeat. Merces verò nihil timet, ideo vindictam in divitis caput implorat. Salomon Eccl. 34. sanguinis effusioni comparat crimen istud. *Qui effundit sanguinem, & qui fraudem facit mercenario: fratres sunt.* Nec valet excusatio eorum qui dicunt se non solvere, quia carent pecunia. Si carent pecunia, cur mercenarios vocant ad operandum? Fures isti sunt, & latrones, cum sciunt se non esse solvendo, & tamen operarios vocant ad laborandum, & eorum pellem exoriant.

IV. Quid de debitoribus morosis dicendum, qui emunt à mercatoribus, & continuo non solvunt? Solvemus, dicere solent, quamprimum. In præsentia opus est, ut rebus nostris prospiciamus. Nobiles proprii status splendorem, filiorum, uxorum, famulorumque sustentationem opponunt. Debitorum solutio detrueret te à proprio statu: idcirco efficit ut alii mendicent? Eturiam ferre necis, & ideo alios in famem conjicit? Dinivere isti statum debent, famulorum, equorumque numerum, pompas uxorum, & filiorum restringere, & ad vivum refocare. Qui bonis abundat, communiter debitores sunt: pauperibus enim nemo fidit merces suas. Isti qui restituere, & solvere valent, etiam cum incommodo (nunquam commoda restitutio est) & prætermittunt, sunt in statu damnationis, & peccata in dies multiplicant. *Retentio rei alienæ* (inquit in Suppl. q. 6. art. 5. S. Thomas) invito domino contrariatur præcepto negativo, quod obligat semper, & ad semper: ideo tenetur semper ad statim reddendum. Ergo omittentes restitutionem, nisi sint revera impotentes, sunt in continuo peccato mortali.

V.

V. QUÆST. III. *Quid de Confessarii absolutibus debitoribus morosis dicendum?* RESP. Peccant isti, & sacrilegia multiplicant. Neque fat est solvere debitum per partes. Truncata hæc solutio detrimentum grave infert creditoribus. Totum simul, cum revera possunt, solvere debitum debent, etiam cum incommodo. Debitor reus est; creditor innocens. Ergo reus debitor, non innocens creditor sustinere incommodum astringitur.

VI. Regula ergo generalis esto. Quoties moraliter possibilis restitutio est, priusquam tales debitores absolvantur, peragenda est. Confessarius cum debitore moroso fe gerat quemadmodum cum concubinario, quem non absolvat, nisi prius concubinam ejiciat. Prius ergo pauperum debita, & mercenariorum labores solvantur, & postea absolvantur. Caveat Confessarius ab opinione quorundam Casuistarum, præsertim Tamburini lib. 3. Meth. cap. 4. num. 5. Inquit: *Si prævidet Confessor penitentem non restitutum, si illi detegatur nullitas tituli, quem pro fe adesse penitens putat, non erit ex Sanchez talis nullitas illi à Confessario non interrogato patefacienda, quamvis sit præjudicium tertii, qui suo carebit.* Confessarius ex officio suo astringitur non judicare modo, sed etiam docere. Pura alia tibi docet laxiora P. Tamburinus. Vide tom. 7. lib. 2. diff. 2. cap. 3. & Hist. Probabilissimi, & Rigorissimi, diff. 1. cap. 5. §. 2.

VII. QUÆST. IV. *Qualis injustitia culpa infert debitum restitutionis?* RESP. Injustitiae culpa alia theologica, alia juridica. Theologica peccatum est aut mortale, aut veniale. Culpa juridica, seu civilis est omisio debite diligentiae, qua quis astringitur ad cognoscendum, cavendum, providendum, vel agendum aliquid, unde damnum sequitur. Quod hæc culpa contineat malitiam necne, non attenditur. Triplex est. *Lata, levis, levissima.* Lata est omisio diligentiae quam adhibere communiter homines prudentes solent ejusdem professionis. Culpa hæc vocatur etiam latissima, ut est dolus manifestus, puta dum custos rei alienæ dormit, vel fingit se dormire: & latior; estque dolus præsumptus, ut dum quis sciens, & potens impedire, non impedit. Culpa levis est omisio diligentiae quam prudentiores adhibere solent. Culpa levissima est omisio diligentiae, quam homines solertissimi adhibent. Hæc culpa juridica interdum conjungitur, interdum separatur à culpa theologica.

VIII. Quando nulla ex his culpis patrauit, nullum restitutionis debitum oritur, tribus casibus exceptis 1. Est, si animal tuum alterius animal occidat, aut fegetes conculet, teneris damnum compensare. 2. Si mancipium tuum altercum lædat absque sua culpa, similiter damnum refarcire astringeris, ut habetur in Instit. §. Dominus. 3. Si è domo tua aliquid in via projiciatur, & non fuerit proclamatum, & si damnum absque tua culpa transeuntibus evenierit, damnum compensare astringeris. Hæc autem leges ante judicium sententiam non obligant, quia sic usu receptæ sunt.

Tom. II.

IX. QUÆST. V. *Solane culpa theologica debitum inducit restitutionis?* RESP. Extra officium, vel contractum, sola culpa theologica non interior, sed exterior inducit debitum restitutionis, quia sola culpa Theologica lædit jus alienum. Itaque si culpa juridica separata sit à culpa theologica, non infert debitum restitutionis, nisi peculiariter interveniat contractus, Ex culpa theologica levi levis, & ex gravi gravis obligatio restitutionis oritur; interdum tamen culpa levis exterior conjuncta cum voluntate interna nocendi, potest inducere obligationem gravem restituendi. Advocatus adhibet omnem diligentiam, ad quam vi sui officii tenetur, & quam adhibere solent diligentes professores ejusmodi artis, noluit tamen majorem adhibere diligentiam ex odio, & invidia interiore contra clientem, ut inde lætura litis sequeretur: quamvis hæc exterior omisio sit levis, conjuncta tamen cum interno pravo affectu nocendi, parere restitutionis debitum potest. Lege tom. 7. lib. 2. diff. 2. cap. 5. num. 8.

X. QUÆST. VI. *An professores alicujus artis teneantur ad restitutionem ex culpa levi, vel levissima?* RESP. Dicitur jam est, neminem extra officium, vel contractum teneri ad restitutionem ex culpa juridica levi, & levissima, sublata culpa theologica. Nunc queritur, num artifices, medici, advocati, & ejusmodi, qui pacto pretio exercent artes suas, teneantur restituere ob culpam levem, aut levissimam? Communis sententia negat. Quoniam præfati non astringuntur neque ex re accepta, neque ex injusta acceptione: quia injusta acceptio non reperitur absque culpa lata junctæ culpe theologice; nec tandem ex contractu, quia nemo ditorum sese obligat ad exercendam artem suam majorem diligentia quam adhibere sudent earumdem professionum homines solent. Ex sola igitur culpa lata juridica conjuncta cum culpa theologica oritur in istis restitutionis debitum. Si tamen præfati majorem diligentiam sponderent, quam adhibere ceteri professores solent, tum plus, & minus pro circumstantiarum diversitate tenerentur ex culpa levi, aut levissima ad restitutionem.

XI. QUÆST. VII. *Quoniam culpa juridica requiritur in contractu, ut teneatur restitutionis debitum?* RESP. Prima sententia docet, te ex culpa levi, aut levissima teneri ad restitutionem, si contractus cedat in solam utilitatem tuam, ut in commodato, perateque res, aut fiat deterior. Et hæc est dispositio juris ff. 13. tit. 6. l. 1. §. 8. *In rebus commodatis talis diligentia præstanda est, quam solent diligenter curare patrefamilias sui rebus adhibere.* Dispositio hæc æquitate naturali congrua est, ut nempe qui de aliena utitur gratis, summam in custodia adhibeat diligentiam. Nisi enim diligentissimus in hoc contractu sis, quandonam eris? Ipse communis sensus dicitur ut majori diligentia commodataris quam ceteri adstrictus sis. Si ergo ceteri tenentur ex culpa lata, hic adstrictus erit ex culpa levi, vel levissima. Excipitur precarium, in quo volumus ex dolo

B 1

aut